

Natuurhistorisch Museum Rotterdam 2022: sterk herstel

Kees Moeliker* [directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

Op 26 januari 2022 werd de landelijke coronasluiting opgeheven en behoorden ook de toegangsrestricties voor musea tot het verleden. De gebruikelijke bezoekersstroom kwam daardoor snel weer op gang. Het jaar eindigde met ruim 56.000 bezoekers, waaronder 2.587 leerlingen die een museumles volgden – een aantal dat pre-coronatijden bijna deed herleven. In deze positieve flow ging Het Natuurhistorisch met passie en energie voort met het realiseren van tien tentoonstellingen en 27 publieksactiviteiten. Bureau Stadsnatuur voerde 196 projecten uit voor 85 verschillende opdrachtgevers.

Ook Diversiteit & Inclusie werd voortvarend aangepakt, met speciale activiteiten zoals de Prikkelarme Openstelling, de rondleiding 'Het Natuurhistorisch met gebaren' (voor doven, slechthorenden en horenden van alle leeftijden), en de Dementievriendelijke Rondleidingen. Er werd samengewerkt met Rotterdam Pride en Team Toekomst.

Bezoekers

In 2022 registreerde de museumkassa 56.330 bezoekers. Dat is beduidend meer dan in 2020 en 2021 (met respectievelijk 33.995 en 29.078 bezoekers) toen er veel ingrijpende restricties vanwege COVID19 golden. In 2022 golden die beperkingen tot eind januari. Het museum was daardoor 20 dagen gesloten. Daarna kwamen de gebruikelijke bezoekersstromen weer op gang, en lijken de aantallen van voor de pandemie weer binnen bereik. De bezoekersaantallen lagen tussen de 878 (januari; nog grotendeels gesloten) en ruim 6.700 per maand (in augustus).

Onderzoek naar de geografische herkomst van de reguliere museumbezoekers op basis van postcodegegevens laat zien dat 43% van de bezoekers uit Rotterdam en omliggende gemeenten komt. De rest is afkomstig uit overig Nederland (47%) of is buitenlandse toerist (10%). Dat percentage is aanzienlijk hoger dan in 2020 (3%) en 2021 (3%); ze kwamen uit maar liefst 48

landen. De postcodegegevens zijn gedeeld met Rotterdam Festivals, dat een analyse maakte volgens het Culturele Doelgroepenmodel: alle doelgroepen zijn procentueel gezien zonder grote uitschieters onder onze bezoekers vertegenwoordigd. Het Natuurhistorisch blijkt daarmee een divers en breed aantrekkelijk aanbod te hebben.

Vaste tentoonstellingen

In de speciale Dode-Dieren-met-een-Verhaal vitrine verscheen de Brugduif: een stadsduif die tijdens de paring niet oplette en geplet werd tussen de neergaande Boerengatbrug en het wegdek (zie Straatgras 34-1). De tentoonstelling 'Zeeuwse Oerwalvissen' in de Parkzaal werd ontmanteld. De fossielen keerden vanaf 5 juni terug in 'Oerwalvissen', op de kop van de Parkzaal (zie Straatgras 35-1). 'Uitslovers' verdween uit de Parkzaal.

Tijdelijke tentoonstellingen

De tentoonstelling 'Pure Veerkracht' over natuur in stedelijke en industriële omgeving werd op 15 februari gesloten en ontmanteld. Daarna werd de Parkzaal grondig gerenoveerd om plaats te maken voor de

tijdelijke tentoonstelling 'Het beest in ons' (zie Straatgras 34-1). In de Jelle Reumerzaal werd 'Dier, Mens & Traditie' (Straatgras 32-2/33-1) gevolgd door 'Rotterdam de boer op!' In deze samen met Natuurmonumenten ontwikkelde tentoonstelling stond de link tussen natuurrijk boerenland om de hoek en het eten op je bord centraal. Eind 2022 verscheen 'Van Muis naar Mickey' (Straatgras 35-1) in deze zaal. In de Van Roonzaal waren 'Blocbirds' (zie Straatgras 33-1), 'Blauwdrukken van Nederlandse Wieren' (Straatgras 33-2), 'Ademloos' (zie Straatgras 34-1) en 'Future Fossils' (zie Straatgras 35-1) te zien. Ook in de Haverhorst Vestibule ging het om vier tentoonstellingen: eerst 'Van Waste tot Beest' (zie Straatgras 33-2), waarna 'Trots' met foto's van Tengbeh Kamara en bloemeninstallaties van Sophie Engels de diversiteit in de Rotterdamse LHBTQIA+ gemeenschap toonde in samenhang met verschillende soorten bloemen. In de 'De gebeten... vis' was papierknipkunst van Henk Kapitein te zien: door te spelen met vorm en restvorm in beelden geknipt uit zwart papier waren ritme, patronen of complete chaos zichtbaar. 'Dieren Blootgelegd' toonde röntgentaferelen door

▲ In 'Rotterdam de boer op!' stond de link tussen natuurrijk boerenland om de hoek en het eten op je bord centraal. (Aad Hoogendoorn)

* met tekstbijdragen van Jeanette Conrad, Shirley Jaarsma, Glenneth Sarkam, Liset Stoffers & Niels de Zwarte

▲ 'Trots' toonde de diversiteit in de Rotterdamse LHBTQIA+ gemeenschap in samenhang met verschillende soorten bloemen. (Tengbeh Kamara)

Arie van 't Riet. Hij kijkt met röntgenstraling dwars door vacht, veren en vlees in het binnenste van dieren, waardoor in prachtige röntgentaferelen allerlei eigenaardigheden in hun binnenkant opvallen.

Publieksactiviteiten

Bij het buitenproject 'Het beest in ons - Jouw stem in het museum?' gingen we voor de expositie 'Het beest in ons' in het voorjaar op zoek naar de beste stemmen van Rotterdam. In een mobiele opnamestudio konden bewoners een dierenverhaal voor de tentoonstelling inspreken. Bezoekers liepen in het voorjaar mee met een natuurkenner

van het museum en verwonderden zich over wat er in het Museumpark leeft en groeit tijdens 'Parkstruinen'. In de zomer was er de Museumpark safari in ons eigen Stadsnatuurreservaat. Ons rijdend magazijn op wielen, De Collectiekar, heeft ook dit jaar op een concrete en tastbare manier het werken met én aan onze collectie duidelijk gemaakt en werd enthousiast ontvangen.

Dove museumgids Kirsten de Ven-Smit leidde jong en oud mee door de museumzalen tijdens 'Het Natuurhistorisch met gebaren' en vertelde aan zowel mensen die doof of slechthorend zijn, als aan horende mensen van alle leeftijden. Het bleek voor mensen met een auditieve beperking een enorme meerwaarde om zo meer kennis over natuurhistorie te vergaren.

Voor kinderen werden diverse workshops georganiseerd die vaak aansloten bij tijdelijke tentoonstellingen, zoals 'Dieren Vouwen', 'Bloem in klei' en de 'Wollige Bijen Workshop'.

Samenwerking

Voor de Vrienden van de culturele instellingen in het Museumpark werd op 3 juli weer de Vriendendag georganiseerd, waarbij de deelnemers een exclusieve rondleiding achter de schermen kregen. In samenwerking met Stichting Onbeperkt Genieten en met steun van de Hersenstichting organiseerde het museum voor het eerst in zijn geschiedenis prikkelarme ochtendopenstellingen (zie Straatgras 35-1).

Deelname aan evenementen

De Museumnacht op 18 juni stond in Het

Natuurhistorisch in het teken van de tentoonstelling 'Het beest in ons'. Bezoekers konden zich samen met onze beesten uitlokken, beproeven en inspireren. Voorjaar 2022 was de laatste keer dat we deelnamen aan de MuseumJeugdUniversiteit. Kinderen van 8-12 jaar kregen daarbij colleges van onderzoekers en experts. Het thema van de Nationale Museumweek van 4 t/m 10 april was 'Open je wereld'. Bezoekers konden bij activiteiten meer te weten komen over de collectie en het werk van de mensen achter de schermen. De gehele periode was een fotospeurtocht beschikbaar. De Collectiekar werd ingezet voor live prepareerdemonstraties.

Op de internationale Dag van de Biodiversiteit (22 mei) verzorgde Bureau Stadsnatuur een lezing over het belang van biodiversiteit en natuur in de stad, in een samenwerking met het Publieksplatform Biodiversiteit Rotterdam. Tijdens de Nacht van de Vleermuis op 27 augustus ging een groep belangstellenden kijken en luisteren naar het gedrag van de watervleermuizen bij de Kralingse Plas, onder begeleiding van de ecologen van Bureau Stadsnatuur. Tijdens het Weekend van de Wetenschap (op 2 oktober) konden bezoekers een flietscollege over fossielen volgen. Daarna maakten zij tijdens een workshop samen met kunstenaar Walter van der Velden zelf fossiele wezens van hedendaagse materialen; dit sloot aan bij de tentoonstelling 'Future Fossils'.

Tijdens de Kinderboekenweek (4 t/m 15 oktober, met landelijk thema Gi-ga-groen) was er samen met de bibliotheek een tentoonstelling in de Centrale Bibliotheek Rotterdam. Stadsde dierbewoners uit onze collectie werden tentoongesteld in mooie vitrines en zo konden bezoekers meer leren over hun aanwezigheid in de stad.

Communicatie

Nieuws van het museum en Bureau Stadsnatuur werd gecommuniceerd in zes persberichten en elf nieuwsitems op de website. Met columns, interviews en andere optredens van museummedewerkers werd onze organisatie actief gepromoot. Van de digitale nieuwsbrief 'Het Natuurhistorisch Nieuws' verschenen de nummers 41 t/m 43. Museummedewerkers produceerden 48 publicaties. Twee van onze collectievrijwilligers werden onderscheiden. Erwin Kompanje werd op 26 april benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau (zie Straatgras 34-1). Klaas Post ontving op 9 juni de

▲ Dove museumgids Kirsten de Ven-Smit leidde jong en oud mee door de museumzalen tijdens 'Het Natuurhistorisch met gebaren'. (Charlotte de Bekker)

▲ Tijdens het Weekend van de Wetenschap (op 2 oktober) konden bezoekers een flitscollege over fossielen volgen en daarna zelf aan de slag met een fossiel van de toekomst. (Walter van der Velden)

Zilveren Anjer van het Prins Bernhard Cultuurfonds (zie Straatgras 34-1).

De social mediakanalen zijn voor de promotie van de tentoonstellingen en activiteiten meer dan ooit actief benut. Op de Instagrampagina groeide het engagement/bereik met 2000-3000% na het plaatsen van (betaalde) berichten over de tentoonstelling 'Het beest in ons'.

Educatie

Na een langzame start door de laatste coronamaatregelen werden 107 museumlessen aan 2.587 leerlingen gegeven. Samen met een kinderboekenschrijfster is de nieuwe museumles 'Lekker Leven' ontwikkeld die vanuit het Cultuurtraject (SKVR) aan scholen wordt aangeboden. Er zijn nieuwe samenwerkingsrelaties aangegaan: zo bieden we jongeren via JINC Bliksemstages de kans onze werkvloer te leren kennen en hebben we studenten van het Zadkine College kennis laten maken met cultuureducatie.

Kinderen konden drie speurtochten doen. Negentig kinderen vierden hun verjaardag in het museum met een begeleid kinderfeestje. De audiotour werd goed gebruikt en is 11.283 keer afgenomen. De kindertour met quiz werd door kinderen graag afgenomen, in totaal 2.627 keer. De Engelstalige tour werd 1.965 keer gekozen.

Voor ouderen en hun begeleiders/mantelzorgers werd een op maat ontwikkelde dementievriendelijke rondleiding gegeven. Nieuwe partnerschappen werden dit jaar ook gesloten met Rotterdamse organisaties die zich inzetten voor bijzondere doelgroepen, zoals Trevvel (dagbestedingsvervoer en 'samen op pad').

Diversiteit & inclusie

Het Natuurhistorisch streeft naar een gelijkwaardige toegang voor werknemers, partners, makers en publiek: een museum waar iedereen zich vertegenwoordigd voelt. De bewustwording en de programmering met aandacht voor diversiteit is verder vergroot, dankzij de aanstelling van een Kwartiermaker Diversiteit & Inclusie, die diverse activiteiten ontplooide.

We zijn partnerships aangegaan, zoals met Rotterdam Pride en Team Toekomst, die ons perspectief op de samenleving hebben verbreed. Ook vervolgden wij onze deelname aan het programma 'Samen Inclusief' van de VSC. Het museum sloot aan bij Hidden Disabilities Sunflower. Deze organisatie creëerde een keycord met een zonnebloem. Het museum personeel weet dat de persoon die de keycord draagt wat extra hulp of tijd nodig heeft. Het gaat hierbij om (h)erkenning van een niet zichtbare aandoening of beperking. Ook zijn er activiteiten georganiseerd gericht op specifieke doelgroepen: de Prikkelarme Openstelling en de rondleiding 'Het Natuurhistorisch met gebaren'. Samen met de LHBTQIA+ gemeenschap en Pride Rotterdam is de fototentoonstelling 'Trots' tot stand gekomen. Deze tentoonstelling trok een nieuwe doelgroep en verraste de meer klassieke museumbezoekers. Nieuw is ook de picto-museumkaart: deze is gratis te leen in het museum en ook te downloaden. Een picto-museumkaart is bedoeld om bezoekers die ondersteunende communicatie gebruiken meer te betrekken bij een museumbezoek. Ook kwamen er nieuwe bezoekers via onder andere het Leger de Heils, Stichting Fier en de Zonnebloem.

Het projectplan 'De Nestbouwers' werd opgesteld, waarbij een innoverende groep jongvolwassenen 'De Broedplaats' – een eigen publieksruimte in het museum – ter beschikking krijgt. De Nestbouwers en de museumstaf zullen daar tentoonstellingen co-creëren (zie elders in deze Straatgras). Dankzij een financiële bijdrage van het Mondriaanfonds zal het project in maart 2023 van start gaan.

Voor de tentoonstelling 'Het beest in ons' zijn we de Rotterdamse wijken in getrokken. Meer dan 170 bewoners van divers pluimage zijn de mobiele opnamestudio ingestapt om een dierenmonoloog in te spreken. Hiermee werd Het Natuurhistorisch in de stad gepromoot onder nieuw publiek. Ook zijn er 100 vrijkaarten geschonken aan Stichting Mano die activiteiten organiseert voor gevluchte Oekraïners.

Collectiewerk

In het aanwinstenboek werden 89 aanwinsten (een of meer objecten) geregistreerd van circa 63 personen en acht instellingen. Grote aanwinsten zijn onder andere: 1.249 monsters schelpen van A.F. de Jong, 968 vlinders van H.A. Coene en 156 fossielen van de Maasvlakte van J. Meuldijk. Onder de vele losse aanwinsten waren een geelsnavelkoekoek (*Coccyzus americanus*) uit Rotterdam (NMR998900204902; zie Straatgras 35-1), een kop en flippers van een walrus (*Odobenus rosmarus*) uit Dolfinarium Harderwijk (NMR999000204903), twee Siamese biggen (*Sus scrofa*) uit oude schoolcollecties (NMR999000204211 en NMR999000204212), molgarnalen (*Gilvossius tyrrhenus*) uit Katwijk (NMR993700204931; zie elders in deze Straatgras) en een fossiel teenkootje van een nijlpaard (*Hippopotamus* sp.) van de Maasvlakte (NMR999100196536).

De Dierenambulance Zuid-Holland Zuid bracht onder andere een rode ibis (*Eudocimus ruber*) uit Oostvoorne (NMR998900198384). Boswachters van de Gemeente Rotterdam brachten onder andere een vos (*Vulpes vulpes*) uit Rotterdam (22-060). Via Vogelklas Karel Schot vonden bijzondere en minder bijzondere elementen van de stads(avi)fauna hun weg naar Het Natuurhistorisch. Dankzij inzet van vrijwilligers werden circa 30 zoogdieren en ongeveer 100 vogels geprepareerd tot balg. Er werden nog enkele honderden vindplaatsen met terugwerkende kracht voorzien van geografische coördinaten (georeferencing).

▲ Onder de fossielen van de Maasvlakte, verzameld door A. Meuldijk en geschonken door J. Meuldijk, waren ook twee fragmenten van tanden van nijlpaarden (*Hippopotamus*). (Bram Langeveld)

Vanwege het langdurig ontbreken van een collectiebeheerder is er qua registratie en beheer enige achterstand opgelopen. Eind 2022 werd een nieuwe collectiebeheerder aangetrokken.

Onderzoek

Joost van den Heuvel (Wageningen Universiteit) ontving monsters en foto's van exemplaren van de nonvlinder en de huismoeder voor DNA- en kenmerkanalyse. Lennart van de Peppel (Wageningen Universiteit) bemonsterde kevers (Lymexylidae) voor DNA-onderzoek. Frietson Galis (Naturalis Biodiversity Center) bestudeerde skeletten van konijnen voor haar onderzoek aan (afwijkingen aan) de wervelkolom van zoogdieren. Pasha van Bijlert (Naturalis Biodiversity Center) maakte een 3D-scan van het skelet van olifant Ramon voor zijn onderzoek naar hoe dieren bewegen. Archeoplan Eco bracht dierlijke resten uit archeologische opgravingen op naam in de skelettencollectie. De collectie werd ook weer geraadpleegd voor niet-natuurhistorisch of niet-natuurwetenschappelijk onderzoek, zoals door kunstenaar Alfred Marasigan die schelpen van *Nautilus* bestudeerde voor artistiek onderzoek naar dit dier, fotograaf Sijmen Hendriks die de lade met reuzenalkotjes fotografeerde en kunstenaar Jacqueline Heerema die in het herbarium veenmos onderzocht. Ook *citizen science* had een rol: er vonden dertien bezoeken plaats van fossielenverzamelaars die vondsten op

naam brachten.

Werk van (junior) honorair conservatoren en (junior) honorair onderzoekers richtte zich onder andere op geleedpotigen, (fossiele zee-)zoogdieren, weekdieren en vogels. Honorair onderzoekers beschreven negen nieuwe soorten: Arthur Decae beschreef samen met collega's de valdeurspinnen *Nemesia maltensis* en *Nemesia cominensis* en Marijn Roosen beschreef de fossiele zeeslak *Trigonostoma ariejansseni* en samen met een collega de landslakken *Bourciera amazonensis*, *Bourciera curvidigitata*, *Bourciera distincta*, *Bourciera imbaburensis*, *Bourciera intermedia* en *Bourciera ovata*.

Bureau Stadsnatuur

Er is in Nederland een groeiende behoefte aan (toegepast) ecologisch advies. De vraag was al hoog voor toetsing en advies en werd onlangs groter door de woningopgave (sloop en nieuwbouw). Vanwege de sterk stijgende energieprijzen en het landelijke klimaatbeleid is de vraag nu nog groter geworden. Er moet namelijk op grote schaal na-isolatie van woningen plaatsvinden en daarbij spelen soms conflicten met beschermde gebouwbewonende soorten. Onze onderzoeksafdeling Bureau Stadsnatuur krijgt daardoor veel meer vragen dan we aankunnen. Daarom is in 2022 het team verder uitgebreid tot 9 ecologen en een administratief medewerker. Er werden drie stagiairs gefaciliteerd.

De missie van het bureau is onveranderd: bevorderen van biodiversiteit in de urbane leefomgeving, met als basis een omvangrijke kennis van de Nederlandse flora en fauna en van ecologische verbanden tussen die soorten, in samenwerking met de mens. Er zijn 196 projecten uitgevoerd voor 85 opdrachtgevers. Bijna de helft hiervan zijn bedrijven, zoals projectontwikkelaars, de rest is bijvoorbeeld gemeente, semioverheid of terreinbeheerder. Voor het ministerie van LNV neemt Bureau Stadsnatuur deel aan de Klankbordgroep Groen in de Stad en voor RVO zitten we in de denktank voor de oplossing van na-isolatie en renovatie in relatie tot vlemuizen.

Naast het diverse gebruikelijke ecologisch advies, heeft Bureau Stadsnatuur intensief samengewerkt met filmmaker Rik van der Linden, die de televisieserie Grijsgroen voor RTV-Rijnmond maakte, met in diverse afleveringen een ecooloog van Bureau Stadsnatuur in actie. Verschillende ecologen waren nauw betrokken bij de ontwikkeling van de nieuwe tentoonstelling 'Nationaal Park Rotterdam' (die in 2023 zou openen). Hiermee werd de door Bureau Stadsnatuur opgebouwde kennis van natuur in stad en haven ook museaal ten volle benut. ◀

Jaarverslag

Het volledige jaarverslag 2022 staat op hefnatuurhistorisch.nl.